

I. Hofordnung krále Ferdinanda I. Habsburského z 1. ledna 1527 (a 1. ledna 1537)¹

Vermerkt kgl. M^t. zu Hungern und Behaim etc. deutschen hofstat durch ir kgl. M^t. anno domini etc. im sibenundzwainzigisten am ersten tag ianuarii aufgericht, dem also auf kgl. M^t. ferner bevelh gelebt und nachkumen werden soll.

Vyhlášení dvorského řádu, jimž se mají [lidé, dvořané] napříště na příkaz Jeho královské milosti řídit.

Trienndt. // Am ersten der herr von Triennt als kgl. M^t. president des gehaimen rats soll halten phert nach kgl. M^t wolgefallen.

Nejdříve má pán z Tridentu,² jako prezident tajné rady královského Veličenstva, držet koně podle vůle královského Veličenstva.

Hofmeister. [1.] Der sol die erst person bei kgl. M^t. geacht werden und nit minder dann grafen und hernn oder rittermessigs stants herkomens sein.

Hofmistr má být první osobou u královského veličenstva a nepocházet z nižšího stavu než stavu hrabat a pánů či rytířů.

[2.] Am ersten soll ain Hofmeister am hofe in abwesen kgl. M^t person ir M^t. person in reten bei andern fürsten zu kirchen lantschaften versamblungen, wo änderst sonder personen darzue nit verordnet werden, ordinari representiren und vertreten.

Hofmistr má zastupovat krále u jiných knížat, pokud není nařízena jiná osoba. [3.] [...] Pokud nemůže být král osobně přítomen, také při veřejných výsleších a sezeních, má hovořit on nebo kancléř.

[4.] Item der stat des ganzen hofs ausserhalb die procedierung der canzlei und hofcamerordnung sollen ir gehorsam und aufsehen auf ine haben, darob er tapfer halten soll, damit in allen ämptern hofordnungen reten raitungen aller officir ordentlich procedirt und gehandelt werde.

Dále má mu celý dvůr být poslušen, kromě toho, co vyřizuje kancelář a dvorská komora. On má dohlížet na to, aby se ve všech úřadech respektovaly dvorské řády a účty a postupy všech úředníků [...] [5.] Má dohlížet na všechny, kteří jsou přijati do dvorských služeb, a jejich věrnost, jak náleží.

[...] má je zapsat do knih dvořanů a dohlížet na jejich vyplacení. *Stanovují se práva jednotlivých úředníků.*

[...] [7.] Wo auch jemant von dem hofgesint in sein gescheften aus sein wurde, soll hofmaister albeg aigentlichen, wann er abegŕ zeucht oder widerkumbt, mit fleiss ainschreiben lassen und solches dem pfeningmaister anzeigen, damit er sich in der bezalung danach zu richten wisse.

Nařízení ohledně vyplacení dvořanů v případě nepřítomnosti.

[8. ...] Nařízení pro nejvyššího správce kuchyně (*öbrister küchenmaister*) o zhotovení účtu každý měsíc v přítomnosti *schatzmaistera*.

[9.] Item soll auch zu allen solennitäten, so kgl. M^t aigner person celebriert, es sei zu kirchen, Verleihung der lehen, einreitung, ladschaften [... = Landstände] und ander dergleichen offen küniklicher oder fürstlicher acten mit aigner person und hofmaisters stab sein ambt vor kgl. M^t personlich ansehenlich versehen und alle notdurft anschaffen.

Dále má být [hofmistr] přítomen při všech slavnostech, jež drží Jeho KV ve své osobě, at' už je to v kostelích, při udělování lén, vjezdech, shromážděních stavů a při dalších podobných veřejných královských či knížecích aktech, a to osobně a s hofmistrovskou hůlkou. Má svůj úřad vykonávat pro jeho KV osobně a vyřizovat všechny potřebné věci.

[10.] Má jezdit vstříc cizím knížatům a přijímat je v zastoupení krále.

[...] Má dohlížet i na správce kuchyně, na sklepení, stříbrnou komoru a spíž, na pícníka atd., aby byly všechny úřady vykonávány spolehlivě a věrně.

damit ordenlich, treulich und nützlich ains jeden ampt versehen werde, und sonst in allen Sachen handeln, das einem hofmeister nach deutschem küniklichem und fürstlichem gebrauch zuversehen zuesteet, und wo mangel gefunden, müglichs fleiss notwendig einsehung thun, wo ime aber unmüglicheit darinn fürfiel, solhes an kgl. M^t langen lassen, darin ir M^t wendung tuen und ime tapfern rucken halten soll.

A jinak má jednat ve všech věcech tak, jak náleží hofmistroví **po německém královském a knížecím zvyku**. Kde bude shledán nedostatek, má jej odstranit s co největší péčí. Když to nedokáže, má to postoupit jeho KV a pak mu být oporou.

[12] Má vystupovat řádně a ve všem, co náleží hofmistroví, nic neopomíjet. Všichni, kdo mu jsou podřízeni, mu mají prokazovat poslušnost jako KV.

[13] Má držet dvanáct vystrojených koní, mezi nimi dva mohou být nevystrojeni.

Ordning der canzlei.

[1.] Erstlich soll ain ansehenlicher verstendiger vertrauter geschickter und fromer canzler sein, der soll im rate, es sei bei kgl. M^t. in dem gehaimen rate oder im hofrat, die merern stimb collegiern und zusammen merken, materi proponiern, auch all supplication durch ine oder, wem er des bevillht, und sonst keins andern hatt fürbracht werden, es sei bei kgl. M^t oder in den reten.

Kancléř má být vážený, rozumný, důvěryhodný, schopný a zbožný. Ten má v radě, at' už je to u Jeho KV v tajné radě nebo v dvorské radě, kde se shromažďují hlasy více osob, předkládat látku k jednání a všechny suplikace, at' už před radami nebo J KV.

¹ Zdroj: *Die Österreichische Zentralverwaltung*, I/2, Von Maximilian I. bis zur Vereinigung der Österreichischen und Böhmischen Hofkanzlei (1749), Aktenstücke 1491–1681, von Thomas FELLNEB, Wien 1907, Nr. 12; dostupné také z

https://archive.org/stream/diesterreichisc00kretgoog/diesterreichisc00kretgoog_djvu.txt. Částečně emendováno.

² Bernard de Cles, nejdůležitější Ferdinandův úředník v době počátku jeho vlády († 1539).

[2...] Nesmí vydat žádný dopis bez vědomí J KV.

[3...] Když k němu dorazí příkaz ve věci komorních záležitostí, hned to má předat *Schatzmaisterovi*, aby je předložil J KV nebo komorním radům.

[4] Kancelář má pilně a vážně dohlížet, aby byla kancelář vedena tajně, s důvěrou a ctihodně, neboť na správě jeho úřadu velmi záleží J KV, jeho zemím a lidem. Všechny expedice mají být řádně prováděny a kancelář má pilně dohlížet na registratury, všechny listy a písemnosti, které kancelář vydává, na ty má dohlížet sám, má je číst a zaznamenávat. Pokud shledá nedostatky u sekretářů či písařů, má neprodleně zasáhnout, a zvláště dbát, aby byly kancelářské záležitosti vykonávány v tajnosti.

[5] Má přijímat sliby věrnosti od nových sekretářů, písařů či jiných osob. [...] [7] Poněvadž velmi záleží na poště, má pilně dbát na to, aby při zabezpečení poštmistra, jeho lidí a koní nenastal žádný nedostatek.

[8] V dvorské kanceláři mají být drženi jeden sekretář ve věcech dolnorakouských, jeden v hornorakouských a v říšských věcech. Jeden, který se účastní dvorské rady, jeden, který spravuje burgundské a francouzské záležitosti, dva, kteří se věnují věcem španělským. Jeden, který projednává věci latinské [...] Dále jeden registrátor a taxátor. Dále mají být sekretářům podřízeni písaři.

Co se týče českých a uherských sekretářů, dá jim KV uspořádání časem.

Honorakouskému sekretáři mají náležet tři koně, dolnorakouskému a všem dalším vždy po jednom koni [...] Koně má mít také hlídač dveří u kanceláře, který má být pázetem. Má být k dispozici i jeden peší sluha, který stále hlídá kancelář. [...] všichni mají poslouchat nejvyššího dvorského kancléře.

[...] ustanovení ohledně *Postmaister*.

Úřad dvorského maršálka [nařízení o jejich společenském původu, věnuje se jeho úkolům při cestách, má při všech královských či knížecích veřejných aktech J KV nosit meč. Má rozhodovat ve sporných záležitostech u dvora spolu s hofmistrem.

Následují spíše ceremoniální ustanovení. Počty koní. Další úředníci.

Schatzmaister und hofkamer. [1] *Schatzmaister* má být vážená, schopná a důvěryhodná osoba. Má skládat účty řádně a pravidelně, činit roční uzávěrku a vytvářet z nich výtahy. Nesmí jednat proti nařízením svého úřadu.

[2] Má stejně řádně a důvěryhodně jednat s komorami všech zemí, aby kvůli nedorozumění či rozporům žádná komora nejednala proti zájmům jeho úřadu. S dobrou rozvahou má být na všech místech udržován pořádek.

[3] další úředníci: *pfeningmaister*, dvorští komorní radové a dvorští komorní sekretáři, kteří k němu řádně docházejí do rady, zabývají se financemi a všemi dalšími úkoly komory, dávají rady a rozvažují o všech náležitostech. Všechny záležitosti mají být přednášeny panovníkovi a bez jeho rozhodnutí nemá být nic rozhodnuto.

[... 6] dvorští komorní sekretáři mu mají být poslušni a nemají zhotovit žádný list bez vědomí celé rady.

Další pomocní úředníci a ustanovení o počtu koní.

Dvorní radové. Jejich počty z jednotlivých zemí: Sollen ausserhalb der obristen empter personen von den niderösterreichischen landen fünf, von der grafschaft Tyroll zwen, von den vordem landen ainer, aus dem fürstentumb Württemberg ainer und vom reich ainer oder zwen, item doctores zwen, aus Behaim, Merhern und Schlesy fünf, aus Hungern zwen gehalten werden.

Mají se scházet pravidelně, projednávat věci směřující ke vznešenosti knížete a krále v jeho zemích. Mají mít pravomoc ke sobě povolávat komorní rady a přijímat od nich zprávy. Mají projednávat stavovské záležitosti a jiné tajné věci. Dvorní radové mají chodit do rady v řádnou hodinu, všechny věci vykonávat věrně a vyřídít.

Zasedací pořádek v radě. Opět spíše ceremoniální záležitosti.

Následuje podrobnější řád věnovaný dvorské komoře.

Přístup do soukromých pokojů panovníka.

V pozdějších úpravách: ustanovení týkající se osobního lékaře, ranhojiče, lékárníka; lazebnice, dveřníci a výše jejich výplaty.

Ustanovení ohledně stříbrné komory (velká péče o stříbrné nádoby)

Ustanovení ohledně stolování, úředníci u stolu, kraječi, šenkové atd., včetně předpisů o jejich původu a počtu koní, jež jim náležejí.

Šenk má pocházet ze šlechty nebo má být aspoň řádného původu, má sám nalévat KV a dohlížet na dobrý pořádek ve sklepě a u stolu, co se týče vína. Má pilně nakupovat víno a poskytovat je každý týden kuchenmaisterovi, ve sklepě je dobře spravovat, aby se nic nezpronevěřilo, jak se často v těchto úřadech stává.

Liechkammer – péče o osvětlení, dohled na vosk.

Uspořádání stájí (štolba). Mj. úředníci věnující se znakům na postroji koní. Kdo se má starat o koně, jak mají tito zaměstnanci stolovat. Mají mít k dispozici kaplana. Péče o vozy.

Řád kaple. Má být nejvyšší kaplan a dále čtyři další kaplani, kteří mají dobrý hlas a umí zpívat.

Jeden kostelník. Devět zpěváků a *kapelmaister*, který má vychovávat dvacet chlapců. Jeden varhaník. Dva služebníci, kteří pečují o chlapce a čeledíny [...] zmiňují se služebníci kaplanů.

Celá kaple má být poslušna nejvyššímu kaplanovi, který má řádně sloužit evangeliu [...]

Ustanovení platů dalších a dalších úředníků, včetně např. Tapisiermaister, lovčího atd., včetně ustanovení o jejich odměně.

[...] Jeho Veličenstvo přísně nakazuje, aby se všechna dvorská čeleď vyhýbala cvingliánům, luteránům a jiným novým sektám, které stojí proti svatě římské církvi, nedisputovala s nimi ani je nehájila; nesmí jít o postních dnech a v zakázaných časech maso, pokud to není dovoleno. Pokud to nebude někdo respektovat, má být od dvora propuštěn.

Dvůr (hofstat) má být sepsán do řádné knihy a každý úředník má dostat svou instrukci.

[doplněno 1537, 1. ledna, přesnější specifikace kompetencí; stále je velmi důležitý i ceremoniální aspekt. Některé úřady jsou doplněny. Uvedeno znění konkrétních instrukcí]

II. Ukázka korespondence Ferdinanda I. a jeho sourozenců³

277. Ferdinand Marii. 1529, 22. března Špýr

1. *Obdržel Mariin dopis z 23. února. Zprávy o Karlově nadcházejícím odjezdu. 2. Český kancléř, české pletichy. Petr Rašín. 3. Přišli všichni kurfiřti s výjimkou braniborského. Říšský sněm byl zhabán 15. (Wien, St.A. Belgien PA 11. Or.)*

1] Mme, j'ai receu vostre lettre du 23e de fevrier passé. Et n'est besoing me tant remercier des lettres que vous ai fait renouveler, car je l'ai tres-voulientiers fait. Et non seulement cella, mais tous autres voz affaires ai-je en aussi bonne recommandacion que pourroie avoir les miens propres. Et quant à la venue de l'empereur mons^r cest esté, il est bien vrai, m^{me}, que le bruit court que sa m^{te} fait toutes preparatives pour l'effect d'icelle et qu'ai bon espoir que ainsi sera, combien que aucunes certaines nouvelles ne m'en sont encoires venues, ce que desire fort avoir, mesmes du bon portement de sa m^{te}, car il y a si longue espace que n'ai receu lettres de lui que ne scai qu'en penser. Toutesfois j'espere qu'il ne tardera plus longuement que quelque chose ne viengne, dont et de tout ce qui me surviendra vous ferai participante. Et touchant de ce que m'a rapporté l'ambassadeur qu'avoie envoyé en Turquie, je vous en par autres mes lettres de ma main desia averti [...]

zprávy do Turecku ... doufá, že bratr nebude svůj příjezd zdržovat

dluhy českého kancléře a zlé praktiky v Čechách. Velmi Marii děkuje, že jej na ně upozorňuje, a prosí, aby v tom pokračovala.

Doporučení ve věci podkomořího českého pro Petra Rašína. 2] Quant est du chancelier de Boheme qu'a esté pardevers vous, j'ai bien entendu ce que m'en avez escript, mesmes qu'il y auroit aucunes ses malveillans qui se devoient traveiller à le mettre en mon indignacion dont n'ai encoires riens oui, vous avisant, m^{me}, que congnois et scai assez qu'il m'a tousiours esté bon et leal serviteur, et que, quant oires quelcun se voudroit ingerer de ce faire, qu'il n'obtiendrait ce qu'il panseroit, car je lui ai tousiours porté et porterai tout bon vouloir. Et quant aux praticques qui se devoient mener en Boheme, je ne vous seroie assez remercier, m^{me}, que m'avertissez ainsi de tout ce que pouez entendre, car vous me faictes en ce le plus grant plaisir du monde, vous priant y tousiours continuer, afin que en tout puisse pourveoir convenablement. Et au regard de l'affaire et debte dud. chancelier, j'ai desia oui parlé son homme et bien entendu tout ce qu'il m'a dit. Auquel ferai si bonne despeche que led. chancelier devra avoir cause de contentement, et mesmes escripvrai à ceulx de ma chambre pour adviser sur lad. debte selon que le m'escripvez. Et à la reste lui ferai tousiours tout le meilleur traictement en ses affaires que je pourrai. Touchant l'office de souschambrier en Boheme, duquel me requerez en pourveoir Petter Raschin, je vous en ai desia fait responce, m^{me}, par autres mes lettres, parquoi m'en remtz à icelles.

Nemá důvod psát delší dopis. Bude se snažit naložit s luterskou sektou. 3] Au surplus, m^{me}, je ne sache pour le present autre chose, digne de vous faire plus longue lettre. Les princes sont quasi tous ici arrivéz, mesmes les princes electeurs [...] Et ai ou nom de dieu commancé la diete lundi passé [...] esperant d'icelle assez bonne issue, combien que à cause de ceste mauld. secte lutteriane est à craindre, les choses ne s'en porteront si bien, comme il est requis ; toutesfois je ferai en tout mon devoir le mieulx que pourrai. – De Spire, le 22e de mars a^o 29.

Maria an Ferdinand. 1530 Januar 18. Linz.

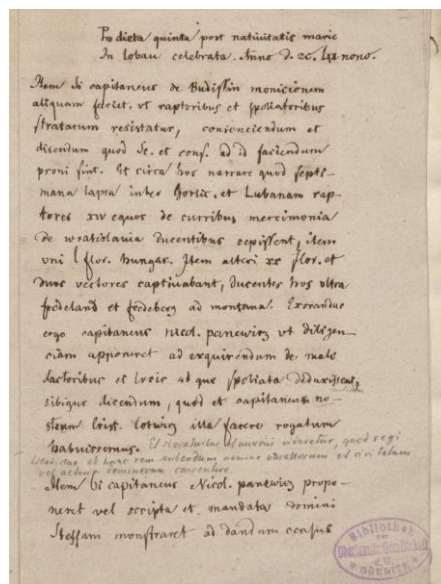
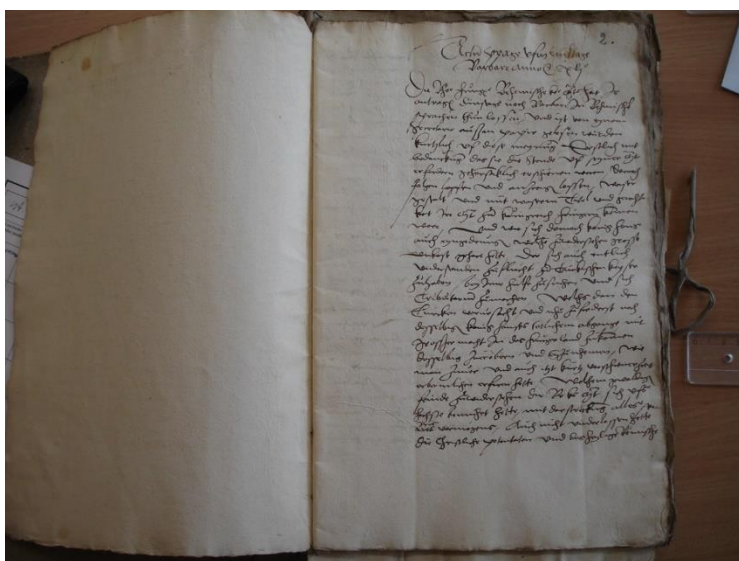
1. Dostala Ferdinandův dopis ze 17. ledna. Děkuje za přímlovu u císaře a nabídku, kterou jí učinil, a za niž velmi děkuje. Zmiňuje jakousi aféru. Obává se obtíží při jednání se stavy [...] děkuje za pokrytí svých dluhů. Schvaluje jeho postup proti Čechům. Vyzývá k opatrnosti při výběru rádců z Moravy a Slezska, protože je možné, že se tajně domluví jeho protivníci. Jde o konkrétní záležitost. Zkušenosti s jejich tajným dohadováním má ještě z doby zemřelého krále.

1] Monsr, j'ay en ceste eure reçut vostre lettre datée du 17e de ce mois. Quant, monsieur, à ce que me respondes à ce que vous ay remercié de l'adresse que aves fait en mes affaires vers l'empereur, et la bonne ofre que plus outre me faites / de laquelle ne vous saroie ases humblement remercier, et sertes, mons, en tout vous ay tousiours trouvé sy très mon bon sr pere et mary qu'il n'est en moy à le pooir le moindre deservir.

[...][6] Quant aulx consilliers de Moravie et Schlesy que aves en volenté de prendre en seste affaire, il me samble qu'il n'y a que bien, prinsipallement veu que les trouves sy enclins, mes il me samble, mons, que il sera fort grant beson que aies bonne advertance que ne proves de seulx quy ont inteligence avec les aultres, car je say autant que du tamps aincore du roy quy dieu absoille, ilz ont eu avec aucunes prinsipalles d) personnes tant en Schlesy que en Moravie fort grande inteligence, et series le savoir sy bien mucher et en les osant parler plustost penser que se fuserent leur ennemy e) que amy. Je ne say, sy depuis se sont sangés, lesquelz que alors ce ont estés, vous pores enquerrefr] du chancelier de Bohemme, combien que, sy sont aincore ainsy, je ne doute que les aves bien apres à connoistre. Ausy,

³ II./2, Familienkorrespondenz 1529 und 1530, Bearb. v. Wilhelm Bauer u. Robert Lacroix, Wien, Adolf Holzhausens NFG. 1938. Die Korrespondenz Ferdinands I. II. Band II. Hälfte, Familienkorrespondenz 1529 und 1530.

monsr, aves vous plus pour vous obéir que pour nessesité, car je say que saves sy bien ce que vous est de faire que n'aves affaire de mon sott conseil ce que bon me samble; pleut à dieu, monsr, que en plus grande chose vous puisse faire service, car de tout mon pooir, comme me sens tenue, m'y vodroie employer. [...]

Landtagprotocoll, Archiwum Państwowe we Wrocławiu, rkp. 2247

Nejstarší lužické sněmy (XV. století)

Pavel Skála ze Zhoře, Historie Česká⁴

Černový sněm a opatření povstalých stavů na obranu země. [25.–30. června 1618]

Sněmovní propozice direktorů. Ale navrátě se ku pořádku historie sjezdu stavů, znáti sluší, jak direktorové přišli od desk zemských do soudnice mezi stavy, tu po utišení hluku lidského skrze presidenta direktí Václava VIIého z Roupova stalo se oustní a velice šetrné poděkování stavům přítomným za to hojně, ve vzáctném počtu, na vzkázání a žádost direktorů jich se shromáždění. A poněvadž se tu příčin od počátku světa neslýchaných dotýče, že jest potřeba netoliko defensí naříditi [...], ale také v tom chvalitebném a právě křesťanském předsevzetí Pána Boha všemohoucího za pomoc jeho svatou žádati a od vzývání jména jeho svatého pokornou a zkroušenou modlitbou začíti. Protož pokleknuce všickni na svá kolena, aby Pánu Bohu modlitby své obětovali [...] Po vykonání pak modlitby vzhůru zase povstali všickni a tu Zachariáš Světlík, písař přední kanceláře direktorské, píseň na žalm 80. „Ó pastýři israelský etc.“ začal, kterouž hlasitě a hřmotně všickni zpívali. Po ní potom druhý písař začal píseň německou „Allein Gott in der Höhe sei Ehre etc.“ tou melodii jako [píseň] česká. A i tu, kteří jen německy uměli, dosti zvučně a vroucně vyzpívali. [...] *proposice*

Že direktorové od stavů přítomných tak dobře podjednou, jako podobojí to jich společné shromáždění v tak vzáctném počtu vděčně přijímají i také jim za tuž volnost přátelsky a služebně děkují, že majíce na pozoru, v jakém nebezpečném způsobu Království české příčinou zlých lidí a rad, ač i na díle zpronevěřilých synů vlasti, již od dávných let zůstává, dali se k žádosti jich v místo to najíti a i tudy své věrnosti [...] dokázali. [...] A nechťice jich v městech pražských z oumyslu dlouho zdržovati, majíce také dle povinnosti své o to obzvláštní pozor, jak by těmto nynějším nebezpečnostvím co nejdříve s pomocí božskou v cestu vkročeno a Království české se zeměmi přivtělenými na budoucí časy v lepší způsob i pokoj trvanlivější uvedeno býti mohlo.

nepřátelé JMC i jich milé vlasti po jich pak odjezdu sami v malém počtu osob, i po hospodách je k tomu svolávající a příhodného času při tom šetříce, podle vůle své, co chtěli a umínili, zavírali. Veliké a nesnesitelné berně a daně prve neslýchaným a neobvyčejným způsobem [...] svolovali [...] Co jest na onen čas od Jeho Milosti Císařské před korunováním na Království české reversem i také potom na sněmě budějovském jak pro vlastní dobré Jeho Milosti, tak i zemské i zemí přivtělených připovědino a zavříno bylo, to vše při sněmu minulém generálním 1615 divnými svými obmysly a praktikami z pochlebenství pro svou pochvalu, důchod a užitek zrušili. Věci české proti snešení sněmovnímu s cizozemci uvažovali, tejnosti a svobody Království českého jim vyjevovali. Při rozpisování sněmů mandáty to, aby žádné věci obecné nebyly uvažovány, zamezovali. V kanceláři věci právní bez pořádného vyslyšení proti záповědi Zřízení zemského a snešení sněmovního soudili. Věci spravedlivé a pořádným soudem dávno rozsouzené v též kanceláři poručeními zase bořili a o nich jinak vyměřovali, lidi ze

⁴ Praha 1984, vyd. Josef Janáček.

začatého pořadu práva pod zámyslem přátelského jednání i jinak strhovali [...] Exekucí právní lidem po nálezích a výpovědích zastavovali, při soudech téměř nic nevyřizovali, rozepře dávno vyslyšené neuvažovali, začaté pak od jednoho soudu do druhého odkládali a tudy lidi z oumysla k pojezdům a škodám přivozovali. Ze slosti a na vymstění se pod způsobem soudu lidi o statky a jmění sobě a přátelům svým k ruce připravovati usilovali, sami se téhož soudu za soudce, rádce i stranu postavující. Úředníkům menším v jejich povinnosti sahalí a spravedlivost lidí hydrovali a zastavovali.

Peníze zemské žádnému ze strany podobojí z vyšších stavů nesvěřovali, než sami s nimi, co chtěli, činili a štědrě, činíce na to zatmělé certifikací, rozdávali. Sněm již jednou zavřený a vytištěný zase bez snešení stavů zjinačili a znovu vytisknouti dali. Mezi stavy rozdvajitost činili a jedny od druhých odtrhovali. V městech do úřadu konšelského osoby na cti zmařilé ku potupě stavu městského dosazovali. Proti záповědi všech práv osob odsouzených na vzáctné osoby svaté říše i některé obyvatele z vyšších stavů Království českého zejména se dotazovati poroučeli a sumou na to se vydali, aby z úplatku, množství tisíců a statky pozemské na to vzavše, všechna privilegia a svobody zemské vyvrátili, až naposledy i stavy o poctivosti a hrdla připraviti usilovali. A netoliko s Královstvím českým, ale i s jinými přivtělenými zeměmi, obzvláště s knížetstvími slezskými, bylo od týchž rušitelů pokoje zle zacházáno. Nebo i jim veliké nátisky v provozování náboženství činili, privilegia na svobodné provozování téhož náboženství pobrali a zřezali. Kostely prvnější i vnově vystavené, v nichž podobojí přísluhováno a Pánu Bohu slouženo bylo, odňali a mnichy osadili. Kněží pořádné z některých měst i posluchače ke konfesí augšpurské se příznávající vypovídali a jako jiné zločince z měst posměšně vyháněli, v hrozné reversy uvozovali i jinak přetěžce a nekřesťansky sužovali.

A dosavad nepřestávají ještě proti stavům se postavovati a co jest až posavad pro dobré Jeho Milosti Císařské, zdržení a zachování též svobody v provozování náboženství, Majestátu na to daného, sjednocení mezi stranou podobojí a podjednou učiněného, sněmem stvrzeného a budoucího stálějšího pokoje od stavů předsevzato, řízeno a konáno bylo, to jinak převráceně vykládali, jsouce v mysli své proto rozlíceni, že své mínění zlé a praktiky od smrtedlných lidí uložené, od Boha pak zrušené, dovésti nemohli. O to se všelijak snaží, jak by svou zlou a neupřímnou radou Jeho Milost Císařskou čím dále tím více k nemilosti a k nevinné krve prolévání proti stavům ponukli. [...] / *obrožení zemských privilegií atp.*

[...] Po přečtení proposití poručeno straně přítomné podjednou, poněvadž některé věci samé strany podobojí se dotýkající přednášiny býti mají, aby nestěžovala sobě povystoupiti ke deskám zemským. I vystoupil Diviš Černín, hejtman Hradu pražského, s jinými mnohými papeženci.

Pavel Stránský ze Zapské Stránky, O státě českém

Kapitola V, O české ústavě

1. Jednotlivé druhy ústavních zřízení byly od politických spisovatelů bedlivě vyloženy a jsou dávno obecně známy. Čechové po všechen čas, co obývají tuto zemi, které kdysi nabyli a kterou dosud mají v držení, dali se spravovati takřka vládou jedince, ale umírněnou tím, že se o ni nějakým způsobem sdílel s předními muži. [...]

2. Lid, který první, jak jsme řekli, s praotcem Čechem začal Čechy vzdělávati a založil náš národ, byl mezi sebou věrný, svorný a soudržný. Nikdo druhému neškodil ani nekřivdil, nikdo nedovedl říci: *toto je mé*, všichni se společně stravovali a společně bydleli, pokud ot bylo možné, přičiňovali se vespolek a vše, co měli, nazývali *naším*. Trávili tedy život ve stejném právu a bez pohrdlivé panovačnosti. [...] Kromě toho vzájemnou svornost mezi nimi podporovalo to, že do té doby vůbec nebyli promíšeni s cizími národy, jež by se odlišovaly jazykem nebo zvyky, nýbrž obývali Čechy jsouce si rovni národností, řečí i zřízením, a s velkým souhlasem přestávali na té družnosti a vzájemné spojitosti, jakou příroda zjednává mezi lidmi sobě podobnými. Odtud se stalo, že se spokojovali jakoby jakousi otcovskou vážností svého nabadače a správce svých věcí Čecha a nikterak neměli zapotřebí jiného hodnostáře, který by nějakou význačnější mocí neb pravomocí stál v čele lidu. Pokud tedy byl na živu Čech, byla vláda nad českým státem spíše v rukou, abych tak řekl, rodinného hospodáře nežli krále.

3. Po smrti Čechově setrval český národ po nějakou dobu v oné blažené a zmatků neznalé prostotě, svornosti a rovnoprávné družnosti. Každý sám byl si králem. Jakmile však začali do Čech docházeti za obchodem cizinci z Moravy, Norika a Pannonie a jedni opovrhovati selským životem lidu, jiní se posmívati společnému užívání polí a některých jiných věcí, jiní krádeží nebo loupeží rušiti obecný klid, tehdy se počalo vše uváděti ve zmatek nezvyklými shromážděními, bouřlivými schůzemi a svárlivými spory.

Kapitola XIII O českých sněmech 1. Mezi blahodárnými a zcela nezbytnými prostředky k opatrování výhod společenského života ve státě je péče o *sněmy*. Poněvadž se totiž v početné lidské společnosti, jakou je každý stát, přechasto naskýtají mnohé věci závažné, nesnadné a obtížné, jest spravedlivé, aby byly vykonávány a vyřizovány

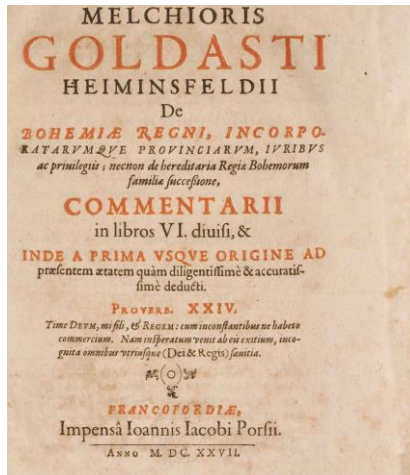
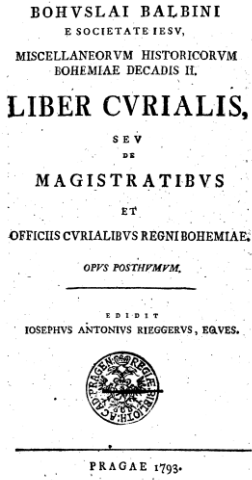
společnou úvahou a se souhlasem celého národa. [...] **V Čechách vždy bylo a dosud je v platnosti také toto právo a svoboda sněmu. Neboť v našem království je královská moc, jak jsme připomněli, do té míry omezena, že kdykoli je třeba rozhodnutí o státě nebo o jakékoli závažné záležitosti státní, jest třeba, aby se to dalo na sněmu a z vůle lidu.** [...] 2. A poněvadž tyto jmenované závažné záležitosti jsou toho druhu, že se brzy týkají celého souboru koruny, brzy jen jednotlivých zemí tohoto souboru, bývají proto královským veřejným pozváním na vhodné místo k určenému dni povolávání brzy všichni členové v koruně sdružení, brzy jenom Čechové. [...] Českého sněmu, je-li *generální*, účastnívají se na pozvání všechny přivtělené země prostřednictvím svých poslů [...] Určitého místa, kde se má sněm scházeti, zákony neustanovují. Z volného uvážení panovníkova může k tomu býti vybráno podle okolností brzy to, brzy ono, někdy uvnitř země, někdy při hranicích, dokonce někdy i pod širým nebem na otevřeném poli. Avšak ponejvíce se zlíbilo svolávati jej do Prahy jakožto hlavního města, což doporučovala sama jeho příhodná poloha a hojnost všeho. [...]

K těmto shromážděním sněmovním, at' se konají kdekoli, zve král pravidelně všechny bez rozdílu, avšak dostavují se téměř vždy jenom zámožní. Spravedlnost totiž, jak se zdá, vyžaduje, aby ti, kteří mají větší majetek a více přispívají na obecné potřeby a na podporu země, měli také větší vliv než jiní při rozhodování o veřejných záležitostech, obzvláště když jim na tom více záleží než chudším, aby stát prospíval. Když se k určenému dni v hojném počtu sejdou, dostaví se do sněmovní místnosti, zvané *soudná světnice*, procházeje velmi hustým davem lidu, sám král s nejvyšší radou zemskou a svým dvorským průvodem, v nádheře královské, kráčeje za maršálkem dvorským, který před ním nese tasený meč. (Toliko dlí-li král někdy mimo zemi, může vše vyříditi prostřednictvím poslů.) Při jeho příchodu všichni povstávají a osvědčují nejponiženější úctu. On sám usedne na královském stolci pod nebesy, vyšším a skvělejším než ostatní, a ústy nejvyššího kancléře vzdává českým jazykem celému shromáždění díky, že uposlechlo jeho výzvy [...] *Následuje popis pořádku sněmů. Probírá se panovníkova propozice, sneseny jsou hlasy jednotlivých stavů.* [...]

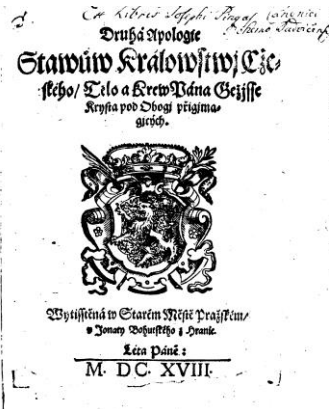
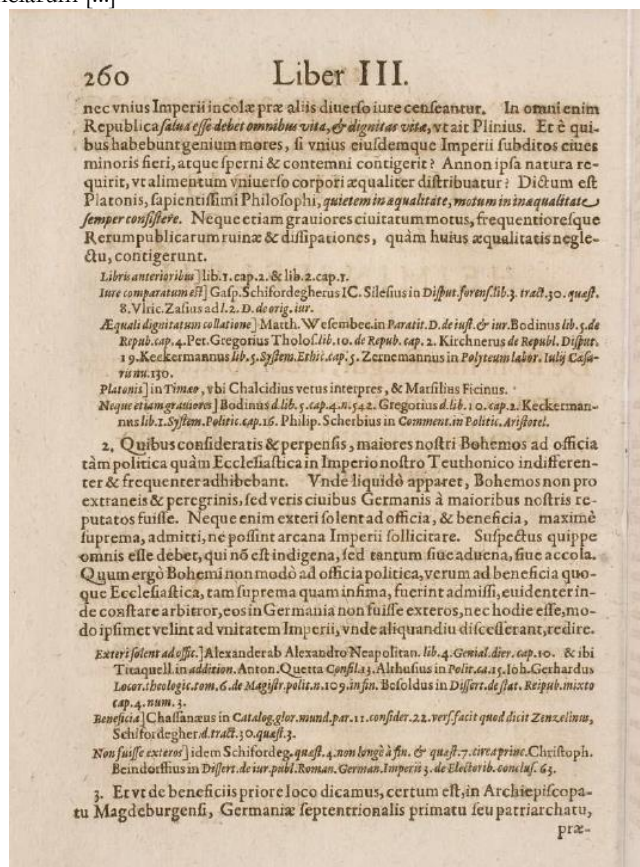
Kapitola XIV. O veřejných úřadech v Čechách. 1.[...] Shledáváme, že ony *vyšší* úřady jsou zastávány muži slavnými rodovým leskem a že některé jsou *dědičné*, ostatní však téměř všechny že jsou, abychom tak řekli, *údělné*. První jsou již odedávna vázány na určité šlechtické rody, a jak se zdá, slouží toliko k uctívání královské velebnosti při slavných korunovacích a ve sváteční dny královského dvora. Druhé uděluje podle potřeby vhodným mužům, jichž zdatnost a zkušenost jsou velice osvědčené, volným rozhodnutím král, přihlédnuv bedlivě k mínění královské rady.

Mezi *dědičnými* úřady jsou v našem království maršálství, číšnictví, stolnictví, kraječství [...] Vyšší úřady *údělné*, [...] jednak mají větší vážnost, jednak jsou vázány těžšími přísahami, jsou věnovány věcem značnějšího významu [...] kdykoli se přihodí, že se některý z nich uprázdnil, má podle domácího obyčeje učiniti král opatření, aby nebyl neobsazen déle než měsíc. Nikdo nemůže zastávati úřad vyšší, nepřijal-li předtím nižšího a v něm nějakou dobu nesetřval. Úřad někomu jednou udělený bývá jen z velmi naléhavých a velmi závažných důvodů odnímán. [...] 3. Nejvyššími úřady zemskými jsou purkrabství, hofmistrovství, maršálství, komornictví, súdství a kancléřství, jež vesměs smějí zastávati jenom příslušníci stavu panského, dále nejvyšší písařství a podkomořství, jež podle zákona mají býti obsazovány téměř výhradně ze stavu rytířského. Z nich prvním, druhému, čtvrtému a sedmému byly odedávna přiřčeny některé statky s tučnými důchody a znamenité pozemky.

Nejvyšší purkrabství pražské, takřka střídnictvím zastupující krále buď nepřítomného nebo právě zemřelého, jest zřízeno, aby bránilo náhlým vpádům nepřátel do země, potlačovalo rušitele obecného pokoje, krotilo zpupné přestupníky práva a rozsuzovalo spory o hranice nebo pře, vzniklé z písemných závazků. Náleží mu vždy po králi právem nejvyšší velení zemské hotovosti. Podřízeni jsou tomuto nejvyššímu úřadu jednak *purkrabí bradu Pražského*, jež nazývají menším, se svou radou a všemi služebníky radními, jednak veškeří pochopové a biřici, zvaní *holomci*.

Goldast, III. kniha: De Bohemiae Regni, incorporatarumque Provinciarum [...]

ÚRYVKY Z KONFEDERACE STAVŮ ZEMÍ KORUNY ČESKÉ

I. Aby tehdy pán Bůh všemohoucí také k tomu svou milost a požehnání dáti ráčil, poněvadž toto sjednocení předně **pro obhájení náboženství učiněno jest**, z té příčiny jsou se země především mezi sebou na tom snesly, že všickni a jeden každý víry naší sv. Křesťanské evangelitské účastný má a povinen bude, vedle evangelitského učení a vyznání také křesťanský život a obcování vésti a zúmyslných hříchů, nešlechternosti, zjevného pohoršení a pokrytství na každém místě se s pilností vystříhati, k čemuž také lidé na kázáních napomínáni a skrze vrchnosti přísným trestáním k tomu přidržáni býti mají.

II. Zatím má hned předně v této konfederaci zavřím býti i jí užívati král, pokudž privilegia, majestáty, porovnání a sjednocení i také všechny artikule, v této konfederaci obsažené, milostivě na pozoru míti, podle toho svůj regiment řídit, i také u věcech náboženství a spravedlnosti se dotýkajících všechny země bez rozdílu náboženství jedinstevně chrániti ráči. - III. Král nemá s žádným jezuitem, s cizími poselstvími neb radami o věci, země této se dotýkající, se raditi, ani také nižádných cizozemcův k předním úřadům, radám neb jiným expedicím, též k městským, konšelským nebo jiným úřadům potřebovati.

IV. A nemají jezuitové již více na věčné časy do těchto sjednocených zemí pod jakýmkoliv zámyslem a barvou nebo řeholou uvozování býti, a pokudžby oni neb učedlníci jich ještě kde zůstávali neb tajně se vloudili, mají odtud vybiti býti. Ta pak řehola, v které by se jezuité a učedlníci jich kryli a nalezeni byli, má o duchody a statky své přijíti a ty k defenzí země obráceny býti. Tolikéž jich jezuitův fundací a privilegia i jakákoliv jiná opatření, kteréž jsou buď od králův nebo jiných privátních osob vypracitčovali a v Čechách na relací sněmovní do desk zemských sobě vpravili, mají zase z týchž desk zemských vymazány ...

VIII. Všecky kostely ve všech sjednocených zemích v Čechách, v Moravě, Slezsku a v hořejších i dolejších Lužicích, v městech, městečkách, ve vseh a na všech místech, kterýchž evangelitští na ten čas v držení jsou, mají jim nyní i na budoucí časy beze vsí překážky a hyndruňku jakž by ten od koho vymyšlen býti mohl, zůstati.

IX. Všecky sjednocené země, kteréž žádných majestátův na svobodné provozování náboženství nemají, totiž Morava, hořejší i dolejší Lužice, i které by více k této konfederaci přistoupily, mají míti právo podle znění českého a slezského majestátův ... provozovati.

X. Ve všech sjednocených zemích a městech, buďto že ta králi neb králové, též jiné všeliké duchovní neb světské vrchnosti přináležejí, **tolikéž i ve všech městečkách a vesnicích, má svobodné provozování evangelitského náboženství obojího pohlaví lidem v tom jazyku, kterého v které zemi se užívá, vedle znění české aneb augspurské konfesí, a stavění koselův, far, škol a krchovů, též kazatelův a školmistrův pod obojí dosazování povoleno a dopuštěno býti.** Též jedenkaždý má na svobodě míti v svém kostele stará ceremonie dle svého svědomí a slova božího zachovávat i nebo je opouštěti, a naproti tomu za příčinou svornosti a pro vyhnutí všelijakým roztržkám a nedorozuměním všeliké hanění a důtky na kazatedlnicích i jinde obojího náboženství lidem pod pokoutou zbavení úřadu zapovědino býti.

XIII. Žádná osoba náboženství pod jednou nemá jak k vyšším, tak i k nižším úřadům, též v městech k úřadům městským a do rady potřebována býti, leč by se při činění úřední povinnosti prvě přísahou zavázala, že chce majestáty, sjednocení a obzvláště tuto konfederaci zdržeti, s tím oderčením, které v a dvanáctém artikuli doloženo jest. XXXI. Nebude a nemá také míti moci král bez povolení zemí jakou válku začít, ani verbuňkův nařizovati, méněji cizí lid do těchto zemí uvozovati, lidem vojenským jaká místa v zemi nebo v městech osazovati, anebo laufu, durchcugku, mustruňku nebo obdaňku komu dopouštěti.

XXXIV. Co se pak zřízení regimentu dotýče, poněvadž, jakž nahoře v 16. artikuli doloženo jest, nejv. Kancléř evang. nábož. býti má, protož mají všechny země, jakž od starodávna bývalo, při správě české kanceláře zůstávati; avšak, co se místokancléře a sekretářův dotýče, ti mají tím způsobem dosazování býti, jakž při partikulárním snešení jedné každé země zmínka se činí, kdež i z strany komory české obšírněji zpráva se najde.

XLV. A ačkoliv stavové pod obojí v nadepsaných zemích sami toliko tuto konfederaci a defenzí činí, však nicméně stavové katolictí a lidé duchovní, když se nadepsaným způsobem k tomu, že majestáty a jiné potvrzení z strany náboženství, též i tuto unii držeti chtějí zaváží a pokojně bez škodlivých praktik proti podobojím chovati se budou, mají též v tomto sjednání obsažení býti, ochrany proti svým a našim nepřátelům užiti.

XLVI. Toto sjednocení zemí a nařízené veřejné defenzí má v následujících případnostech a potřebách užíváno býti: Kdyby z připovědí, privilegií, majestátů, potvrzení, nadání a čehokoliv, co přiřknuto jest, vykročeno a proti tomu něco jiného nařizováno býti chtělo.

XLVIII. Proti stavům pod jednou a lidem duchovním i všem těm, kteříž by k zemským neb městským úřadům potřebováni byli a k zdržení majestátův a svobod v provozování náboženství se nezavázali ... XLIX. Kdyby který nejv. úředník zemský neb kdokoliv jiný, jak v kraji, tak v městech, obzvláště purgmistři, primasové a radní osoby, chtěli proti náboženství evangelitskému co více praktičtiovati, anebo kdyby kdo pod jednou evangelitské k procesi a jiným náboženství jejich odporným ceremoniím pod jakým pak koliv zámyslem nutiti chtěl ... XCVI. Nemá také žádný sněm déle trvati než dvě neděle, leč by stavové sami pro obecné dobré toho nějakou potřebu uznali.

XCVII. Strany těch osob, zpronevěřilých synův vlasti, o kteréž jsou se stavové čeští při minulém sjezdu snesli, že jedni v zemi, druzí v úřadech trpíni býti nemají.